

Η θεωρία, σαφώς ταξικά προσανατολισμένη, είναι σε θέση να ερμηνεύσει ικανοποιητικά ένα μόνο μέρος της εγκληματικότητας. Δεν αναφέρεται στην εγκληματική συμπεριφορά εκείνων που θεωρούνται κοινωνικά προσαρμοσμένοι. Ερμηνεύει όμως την εγκληματικότητα των μειονοτήτων. Όχι όμως και των ανηλικών στο σύνολό τους, παρά μόνο εκείνων που είναι κοινωνικά περιθωριακά άτομα, όπως οι Χρήστες τοξικών ουσιών και τα μέλη συμμοριών (J. Kürzinger 1982, 86). Δεν πρέπει να λησμονούμε ότι οι συμμορίες ανηλικών που κάνουν εμφανή την παρουσία τους στις εγκληματικά βεβαρημένες γειτονιές των αμερικανικών μεγαλουπόλεων, αποτελούν «παράδοση» στην αμερικανική κοινωνία (A. K. Cohen 1955, 13).

Η απεικόνιση που κάνει ο A. Cohen σχετικά με την εγκληματικότητα της συμμορίας, βασίστηκε σε ελάχιστα εμπειρικά δεδομένα, γι' αυτό και έγινε αντικείμενο αυστηρών κριτικών. Οι J. Kitsuse και D. Dietrick υπογράμμισαν την αδυναμία της εμπειρικής επαλήθευσης της θεωρίας και τόνισαν ότι το θεωρητικό σχήμα του A. Cohen ασχολείται κυρίως με τις ψυχολογικές διεργασίες των νεαρών που δραματίζονται κυρίως κατά τη χρονική περίοδο σχηματισμού της συμμορίας. Και ο T. Hirschi υπογράμμισε τη δυσκολία ελέγχου της θεωρίας. Από τη μια οι νέοι δηλώνουν ότι συμφωνούν με τις αξίες της μεσαίας τάξης, αλλά από την άλλη δηλώνουν ότι εξηγείρονται κατά των αξιών αυτών και τις απορρίπτουν. Έτσι, «τόσο έρευνες που δείχνουν ότι οι εγκληματίες συμφωνούν με τις αξίες της μεσαίας τάξης όσο και έρευνες που υποστηρίζουν ότι οι εγκληματίες απορρίπτουν τις αξίες αυτές θα θεωρηθούν ότι στηρίζουν τη θεωρία του A. Cohen» (G. B. Vold, Th. J. Bernard 1986, 198).

Μετά την εμφάνιση του βιβλίου του A. Cohen ακολουθήσαν αρκετές αμερικανικές μελέτες σχετικές με τα ταξικά προβλήματα, τις συμμορίες και τη σχέση τους με την εγκληματικότητα. Το πιο σημαντικό έργο είναι εκείνο των R. Cloward και L. Ohlin.

Η συμβολή των R. Cloward και L. Ohlin

Οι R. Cloward και L. Ohlin με τη θεωρία τους των «στημάτων διαφορετικών ευκαιριών» (theory of differential opportunity systems) συνέδεσαν τη θεωρία μάθησης του E. Sutherland, τη θεωρία της ανομίας του R. Merton και κάποια στοιχεία από τη Σχολή του Σικάγο με τη βασική έννοια της υποκουλτούρας. Ο L. Ohlin υπήρξε μαθητής του E. Sutherland και πήρε το διδακτορικό του από το Πανεπιστήμιο του Chicago. Ο R. Cloward ήταν μαθητής του R. Merton στο Πανεπιστήμιο της Columbia. Αργότερα, ως συνάδελφοι στο τμήμα κοινωνικής εργασίας του Πανεπιστημίου της Columbia εκτόνησαν τη θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών.

Επιρεδóστηκαν από τους θεωρητικούς της Σχολής του Chicago, σχετικά με τους εγκληματικούς ρόλους που μαθαίνονται μέσα από την πολιτισμική μεταβίβαση και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι τα άτομα δεν μπορούν να επιλέξουν να γίνουν το είδος του εγκληματία που προτιμούν, αν δεν συντρέχουν συγκεκριμένες ευκαιρίες. Για παράδειγμα, όπως για να γίνεις γιατρός ή δικηγόρος πρέπει να έχεις πρόσβαση στα αναγκαία νόμιμα μέσα (παιδεία, οικονομικούς πόρους), έτσι για να γίνεις επαγγελματίας κλέφτης πρέπει να έχεις πρόσβαση στα απαραίτητα παράνομα μέσα (επαφή με κλέφτες, διαμονή σε υποβαθμισμένη γειτονιά) (J. R. Lilly, F. Cullen, R. Ball 1989, 73 επ.). Υποστηρίζουν ότι κάθε άτομο κατέχει μια συγκεκριμένη θέση τόσο απέναντι στις νόμιμες όσο και στις παράνομες ευκαιριακές δομές (R. A. Cloward, L. E. Ohlin 1960, 150). Μελετούν τις συμμορίες ανηλικών σε αστικές περιοχές, δίνοντας έμφαση στην προέλευση και τις συνέπειες δράσης της εγκληματικής υποπολιτισμικής ομάδας. Διέκριναν ανάμεσα σε εγκληματικές υποκουλτούρες, υποκουλτούρες σύγκρουσης και υποκουλτούρες απόσυρσης.

Η θεωρία τους συνοψίζεται στα εξής: Οι διαφορετικές οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις μεσαίες και κατώτερες κοινωνικές τάξεις στις βιομηχανικές κοινωνίες δυτικού τύπου σε συνδυασμό με την έντονη κοινωνική δια-

στρωμάτωση, αποκλείουν τους νέους της κατώτερης τάξης, που έχουν εσωτερικεύσει τις αξίες της μεσαίας τάξης από τις δυνατότητες πρόσβασης στις αξίες της μεσαίας τάξης, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη εγκληματικών εναλλακτικών τρόπων συμπεριφοράς για την επίτευξη μιας υποκατάστατης κοινωνικής θέσης. Το σημείο από όπου ξεκινά η θεωρία τους είναι η διαπίστωση, ότι η πρόσβαση στα νόμιμα μέσα για την επίτευξη των πολιτισμικών στόχων της μεσαίας κοινωνικής τάξης, είναι δυνατή ανάλογα με τα κοινωνικά στρώματα.

Αντικείμενο των ερευνών τους αποτέλεσαν οι φτωχογειτονίες των μεγαλουπόλεων (slums) και ιδιαίτερα οι νεοραϊστών, όπως Νέγροι, Πορτορικανοί κλπ.). Στη μελέτη τους διαπίστωσαν ότι η πρόσβαση σε νόμιμα μέσα επίτευξης των καθορισμένων στόχων είναι εξαιρετικά περιορισμένη για τα άτομα αυτά, με αποτέλεσμα να αισθάνονται αδικημένα. Η δυσανεξία τους αυτή τους οδηγεί σε μια αποξένωση από το επίσημο σύστημα και στη δημιουργία συμμοριών. Οι R. Cloward και L. Ohlin θεωρούν ότι οι εγκληματικές υποκοιλούρες δημιουργούνται και η δραστηριότητά τους εκδηλώνεται μόνο σε περιχές όπου αρκετοί νέοι συσπειρώνονται σε συμμορίες και προσπαθούν να στηρίξουν την αποξένωση των μελών τους από τις συμβατικές αξίες.

Όσον αφορά τη λειτουργία αυτών των συμμοριών, ενώ ο R. Merton είχε υποστηρίξει ότι οι νέοι της κατώτερης τάξης επιζητούν την οικονομική επιτυχία και ο A. Cohen ότι προσπαθούν να βελτίωσουν το κοινωνικό τους status, οι R. Cloward και L. Ohlin υποστηρίζουν ότι αυτά είναι δύο διαφορετικά πράγματα που λειτουργούν ανεξάρτητα το ένα από το άλλο.

Ο R. Cloward ανασκεύασε τη θεωρία του R. Merton περιλαμβάνοντας όχι μόνο διαφοροποιήσεις στη διαθεσιμότητα των νόμιμων μέσων, αλλά και παραλλαγές στην πρόσβαση σε παράνομα μέσα, όπως αυτά που είναι διαθέσιμα στους νέους των slums των πόλεων. Ενώ ο R. Merton θεωρεί ότι η παρεκκλίνοσα συμπεριφορά είναι προϊόν διαφο-

ροποιήσεων στη πρόσβαση των στόχων για επιτυχία με νόμιμα μέσα, ο R. Cloward υποστηρίζει ότι οι διαφοροποιήσεις αναφέρονται στην πρόσβαση των παράνομων μέσων και ότι αυτή η διαφορεική ευκαιρία κατέχει ένα σημαντικό μέρος στην κατανομή των παρεκκλινουσών προσαρμογών.

Οι διαφορές από τον R. Merton εστιάζονται κυρίως στα εξής:

1. Ενώ ο R. Merton αντιλαμβάνεται την παρέκκλιση ως ατομική υπόθεση, ο R. Cloward τη θεωρεί αποτέλεσμα μιας συλλογικής προσπάθειας, εκτός από την περίπτωση της «απόσυρσης», η οποία μπορεί να είναι επίλογό του μεμονωμένου ατόμου.
2. Υποδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να αποφευχθεί η προσωπική μομφή και να θεωρηθεί ότι το σύστημα είναι υπεύθυνο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται συλλογικά, δηλαδή ότι σε ορισμένες περιπτώσεις τα εμπόδια για την επιτυχία μπορεί να είναι ορατά και οι συλλογικές προσαρμογές να ακολουθούν. Για παράδειγμα, οι νέγροι έφηβοι μπορεί να συνειδητοποιήσουν γρήγορα ότι είναι το χρώμα τους που τους αποκλείει από κάθε συναγωνισμό, παρά κάθε άλλη προσωπική ανισότητα που μοιράζονται με τους ομοίους τους στις διάφορες ομάδες.
3. Υπογραμμίζεται η μεταβίβαση της εγκληματικής υποκουλτούρας στο οργανωμένο slum που υποδηλώνει αυτό που ονομάζουν δομή παράνομων ευκαιριών για επιτυχία. Η «υποκοιλούρα» υπάρχει ήδη και προβλέπεται μέσω του διαφορικού συγχρωτισμού το δικό της ιδιαίτερο είδος ευκαιριών και τρόπων ζωής.
4. Επισημαίνεται η ανάπτυξη νέων μορφών υποπολιτισμικών ομάδων, οι οποίες σφειδονται στην έλλειψη ή τη σπανιότητα νόμιμων και παράνομων ευκαιριών, όπως για παράδειγμα η εμφάνιση της συμμορίας σύγκρουσης που γεννάται στο «αποδιοργανωμένο slum» που βασιζει τις αξίες του στη μεταχείριση βίας (I. Taylor, P. Walton, J. Young 1973, 133 επ.).

Στη θεωρία τους οι R. Cloward και L. Ohlin κληρονομούν το βασικό μύθο του R. Merton, όπου υπάρχει ένας πολλαπλός στόχος που περιβάλλει όλους, η χρηματική επιτυχία, με τη μόνη διαφορά ότι υπάρχουν δύο τύποι θεσμικών μέσων διαθέσιμων για την επίτευξή του: νόμιμων και παράνομων δομών ευκαιριών. Οι νόμιμες είναι διαθέσιμες στην οργανωμένη, σεβαστή κοινωνία, οι παράνομες στο οργανωμένο slum. Ο W. F. Whyte υπογράμμισε το 1943 ότι στο αμερικανικό slum, η συμπεριφορά μπορεί να είναι τόσο καλά οργανωμένη και ο κοινωνικός έλεγχος τόσο αποτελεσματικός, όπως και στα προάστια της μεσαίας τάξης, με τη μόνη εξαίρεση ότι ο κάτοικος του slum μπορεί να μην προσαρμόζεται πάντοτε στα πρότυπα της μεσαίας τάξης για αρμόζουσα συμπεριφορά και εντιμότητα.

Σύμφωνα με τον R. Cloward ο περιορισμός στην πρόσβαση των νόμιμων μέσων για τα άτομα των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών τάξεων, σημαίνει παράλληλα την ευρύτατη πρόσβαση στα παράνομα μέσα που τους προσφέρονται στη γειτονιά τους. Ο φτωχός της κατώτερης τάξης έχει περισσότερες ευκαιρίες για την απόκτηση εγκληματικών ρόλων, κυρίως με την πρόσβασή του σε slums και εγκληματικές υποκαυτούρες και την ευκαιρία να φέρει σε πέρας τέτοιους παρακλίνοντες κοινωνικούς ρόλους εφόσον αυτοί ήδη έχουν αποκτηθεί. Αναφέρει επίσης ότι η απλή παρουσία της ευκαιρίας δεν είναι αρκετή εκτός αν το άτομο έχει μνηθεί στους τρόπους που θα μπορούσε να επωφεληθεί από αυτήν. Πράγματι, όπως τα νόμιμα μέσα ποικίλλουν στα κοινωνικά στρώματα, έτσι και τα παράνομα μέσα δεν είναι εξ ίσου διαθέσιμα για το άτομο, ανεξάρτητα από τη θέση του στην κοινωνική δομή (R. Cloward 1959, 168). «Στο αποδιοργανωμένο, τέλος, slum απουσιάζουν και οι νόμιμες και οι παράνομες ευκαιρίες και η κουλτούρα. Εδώ επιβιώνει η κοινωνική αποδιοργάνωση της παράδοσης του Σικάγο. Τα έφηβα αγόρια που έρχονται αντιμέτωπα με την «ανυπαρξία κανόνων» χτίζουν τη δική τους κουλτούρα έξω από τις αφελήμοιτικές αξίες» (I. Taylor, P. Walton, J. Young 1973, 134).

Οι διαδικασίες αυτές για την εκμετάλλευση των παράνομων ευκαιριών, καθώς και η σχέση αποδιοργάνωσης και εγκληματικότητας, έχουν περιγραφεί από τους Cl. Shaw και H. McKay στις μελέτες τους για τις εγκληματικές περιοχές και από τον E. Sutherland στη θεωρία της μάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς. Εμπνεασμένος από αυτές τις θεωρητικές αναζητήσεις, ο R. Cloward προσπάθησε να ερμηνεύσει την εγκληματικότητα, το έγκλημα, τον αλκοολισμό, τον εθισμό στα ναρκωτικά, τη διανοητική ασθένεια και την αυτοκτονία.

Σύμφωνα με τους R. Cloward και L. Ohlin η εγκληματικότητα προκύπτει από την ανισότητα μεταξύ αυτού που οι νέοι της κατώτερης τάξης παρακινήθηκαν να ζητούν και αυτού που πράγματι είναι διαθέσιμο σε αυτούς. Επιθυμώντας τέτοιους συμβατικούς στόχους, όπως οικονομική και εκπαιδευτική επιτυχία, έρχονται αντιμέτωποι με περιορισμούς στις νόμιμες διεξόδους για επιτυχία: ανίκανοι να αναθεωρήσουν τους στόχους τους προς τα κάτω, απογοητεύονται και στρέφονται στην εγκληματικότητα εάν οι κανόνες και οι ευκαιρίες είναι διαθέσιμοι σε αυτούς. Προτείνουν ένα σχήμα με τέσσερις κατηγορίες νέων της κατώτερης τάξης (R. A. Cloward, L. E. Ohlin 1960, 20 επ.), με κριτήριο την προσπάθεια συμμετοχής τους στη μεσαία τάξη (βελτίωσης, δηλαδή, του κοινωνικού τους status) ή βελτίωσης της οικονομικής τους κατάστασης (απόκτησης υλικών αγαθών).

Συνοπτικά, οι νέοι της πρώτης κατηγορίας επιθυμούν να βελτίωσουν την οικονομική τους θέση και να γίνουν μέλη της μεσαίας τάξης, ενώ της δεύτερης επιδιώκουν την είσοδο στη μεσαία τάξη αλλά τους είναι αδύναμοι οι οικονομικές συνθήκες. Ο τρίτος και εγκληματολογικά ενδιαφέρων τύπος επιθυμεί την υλική ευημερία χωρίς να προσχωρήσει στη μεσαία τάξη. Επιθυμούν αυτοκίνητα κλπ. χωρίς να είναι πρόθυμοι να εργαστούν σκληρά και έτσι κλέβουν. Ο τέταρτος τύπος που ανταποκρίνεται στην απόσυρση του R. Merton αποτελείται από αλκοολικούς και τοξικομανείς:

Προσανατο- λισμός:	Προς συμμετοχή στη μεσοία τάξη	Προς βελτίωση της οικονομικής κατάστασης
Τύπος I	+	+
Τύπος II	+	-
Τύπος III	-	+
Τύπος IV	-	-

Ο Α. Cohen είχε υποστηρίξει ότι το μεγαλύτερο μέρος των εγκλημάτων διαπράττεται από νέους που ανήκουν στους τύπους I και II της παραπάνω τυπολογίας (αυτούς, δηλαδή, που προσαθούν να βελτίωσουν τη κοινωνική τους θέση). Οι R. Cloward και L. Ohlin πιστεύουν, αντίθετα, ότι ένα μικρό μόνο μέρος της εγκληματικότητας των νέων πρέπει να αποδοθεί στις δύο αυτές κατηγορίες. Εξάλλου, σύμφωνα με το θεωρητικό τους σχήμα, οι στόχοι των νέων των τύπων I και II γενικά ταυτίζονται με εκείνους της μεσοίας τάξης. Παρατηρούν ότι, ενώ η εγκληματική συμπεριφορά απαντάται στους νέους όλων των τάξεων, «οι νέοι της μεσοίας τάξης που εγκληματούν δεν ανήκουν σε εγκληματικές υποκοιλούρες ούτε βρίσκουν υποστήριξη και συγκατάβαση από τα μη εγκληματικά μέλη της τάξεώς τους στην οποία ανήκουν και από τους συμβατικούς κανόνες που κυριαρχούν σε αυτήν. Για τους λόγους αυτούς και σπανιότερη είναι η εγκληματικότητα από τα μέλη της μεσοίας τάξης και λιγότερο επικίνδυνη από εκείνη των μελών των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων» (H. Mannheim 1965, 513).

Κατ' αυτούς, ο εγκληματολογικά πιο ενδιαφέρων τύπος είναι ο III: Οι νέοι αυτής της κατηγορίας τείνουν προς μια έντονη κατανάλωση (επιζητούν μεταξύ άλλων τα γρήγορα αυτοκίνητα και τα φανταχτερά ρούχα), σε στόχους γενικά που μεταφράζονται σε οικονομικά μόνο μεγέθη και όχι σε εκείνους που αρμόζουν στον τρόπο ζωής των ατόμων της μεσοίας τάξης, με αποτέλεσμα να έρχονται σε σύγκρουση προς τις αξίες της μεσοίας τάξης, τόσο γι' αυτό που απορρίπτουν (δηλαδή τον τρόπο ζωής, της μεσοίας τάξης) όσο και γι' αυτό που επιζητούν (δηλαδή ένα «χυδαίο υλισμό»). Οι νέοι αυτοί, μη έχοντας στη διάθεσή τους νόμιμες, ευκαι-

ρίες, όταν τους παρουσιαστούν παράνομες ευκαιρίες σχηματίζουν «εγκληματικές» συμμορίες με κύριο στόχο τη βελτίωση της οικονομικής τους θέσης. Εάν, εν τούτοις, δεν τους παρουσιαστούν ούτε παράνομες ευκαιρίες τότε σχηματίζουν συμμορίες «σύγκρουσης» για να διοχετεύσουν την απογοήτευσή τους και να εκφράσουν την αγανάκτησή τους. Η διαδικασία σχηματισμού συμμορίας «σύγκρουσης» εξαρτάται από το αν οι νέοι διαβιούν σε οργανωμένες ή αποδιοργανωμένες περιοχές. Στις οργανωμένες υποβαθμισμένες περιοχές η δημιουργία εγκληματικών υποπολιτισμικών ομάδων είναι δυνατή, διότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία παρτάτες χρησιμεύουν και ως πρότυπα ρόλων για τις εγκληματικές δραστηριότητες και εκπαιδεύουν τους ανηλίκους σε δραστηριότητες παράνομων επιχειρήσεων. Στις περισσότερο αποδιοργανωμένες περιοχές η πρόσβαση σε οργανωμένες εγκληματικούς τρόπους εκμάθησης απουσιάζει. Έτσι, αφού λείπει η ευκαιρία να ξεκινήσουν επικερδείς, ωφελμιστικές παράνομες καριέρες, στρέφονται οι νέοι σε βίαιες πράξεις για να αποκαταστήσουν την κοινωνική τους θέση. Δημιουργούνται λοιπόν οι υποκοιλούρες σύγκρουσης (J. R. Lilly, F. Cullen, R. Ball 1989, 74 επ.). Από αυτές ακριβώς τις συμμορίες προέρχεται, κατά τους R. Cloward και L. Ohlin, η «μη ωφελμιστική, μοχθηρή και αρνητική» δραστηριότητα που είχε παρατηρήσει και περιγράψει ο Α. Cohen.

Τέλος, περιγράφουν μια υποκοιλούρα «απόσυρσης». Οι νέοι αυτής της υποκοιλούρας, έχοντας αποτύχει να βελτίωσουν την οικονομική τους κατάσταση, είτε με νόμιμα είτε με παράνομα μέσα, δεν καταλήγουν στη βία και τη σύγκρουση, αλλά σε πιο παθητικές μορφές προσαρμογής, όπως το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, οι ψυχικές ασθένειες και η αυτοκτονία. Αυτές οι μορφές υποπολιτισμικών ομάδων δημιουργούνται από αρκετούς νέους που θεωρούνται διπλά αποτυχημένοι, αυτούς δηλαδή που απέτυχαν να ανεβάσουν την κοινωνική τους θέση τόσο με νόμιμα όσο και με παράνομα μέσα. Αυτοί οι ανήλικοι των χαμηλών τάξεων, δεν απέτυχαν απλώς σε συμβατικούς θεσμούς, όπως είναι το σχολείο, αλλά «απέτυχαν και στο να βρουν μια θέση σε εγκληματικές ή συγκρουσιακές υποπολιτισμικές ομάδες».

Το αποτέλεσμα είναι ότι στρέφονται στα ναρκωτικά, που τα θεωρούν λύση για το πρόβλημα σχετικά με την κοινωνική τους θέση (R. A. Cloward, L. E. Ohlin 1960, 183).

Η άποψή του R. Cloward για τον «αποσυρόμενο» είναι διαφορετική από εκείνη του R. Merton. Σύμφωνα με τον τελευταίο αποσυρόμενοι, εθισμένοι στα ναρκωτικά, είναι άτομα που δεν επιθυμούν να χρησιμοποιούν παράνομα μέσα όπως είναι για παράδειγμα η καιντοτομία. Σύμφωνα με τον R. Cloward αυτοί είναι «διπλά αποτυχημένοι». Απέτυχαν στη χρήση τόσο νόμιμων (συμβατική ομάδα) όσο και παράνομων μέσων (εγκληματική ομάδα) (D. Glaser 1965, 50).

Για να αναφερθούμε πιο συγκεκριμένα στους τρεις τύπους εγκληματικής υποκοιλούρας που παρουσιάζουν οι R. Cloward και L. Ohlin, «ο «εγκληματικός» τύπος μπορεί να υπάρξει μόνο εκεί που βρίσκονται ευκαιρίες για κλοπές και κλεπταποδοχές, ο «συγκρουσιακός» εκεί που υπάρχουν ευκαιρίες για βία, ο «αποσυρόμενος» εκεί όπου μπορεί να προμηθευτεί καλείς ναρκωτικά» (H. Mannheim 1965, 519).

Όσον αφορά τους νέους της τελευταίας κατηγορίας, του τύπου IV (αυτούς που δεν ενδιαφέρονται ούτε για βελτίωση του κοινωνικού τους status ούτε για πρόσβαση στα υλικά αγαθά που προσφέρονται στην κοινωνία), παρ' όλο που δέχονται την κριτική της μεσοίας τάξης - κυρίως για έλλειψη φιλοδοξιών - γενικά δεν έχουν προβλήματα, αποφεύγοντας την επαφή τόσο με τους θεσμούς όσο και με τα άτομα της μεσοίας τάξης.

Παρατηρώντας τη θεωρία των R. Cloward και L. Ohlin, είναι προφανές ότι οι απόψεις τους πάνω στη φύση και την αιτιολογία της εγκληματικής συμπεριφοράς των συμμοριών ανηλικών προσεγγίζει πολύ περισσότερο τη θεωρία του R. Merton παρά αυτήν του A. Cohen.

Η θεωρία του W. Miller

Η εγκληματική όμως, συμπεριφορά είναι δυνατό να έχει μια δική της αυτοδυναμία και αυθυπαρξία, αποτελώντας α-

ξία της κατώτερης τάξης και όχι αντίδραση στη μεσοία τάξη. Ορισμένοι εγκληματολόγοι υποστήριξαν ότι η κοιλότητα της κατώτερης τάξης στο σύνολό της ευθύνεται για την εγκληματικότητα σε αστικές περιοχές και όχι οι υποπολιτισμικές ομάδες σε περιοχές όπου ζουν άτομα των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων.

Ο Walter Miller, εγκληματολόγος στο Πανεπιστήμιο του Harvard, διατύπωσε ίσως την πλέον σαφή αλλά και συνάμα αμφισβητούμενη σχετική θεωρία (J. R. Lilly, F. Cullen, R. Ball 1989, 61). Αντλαμβάνεται την εγκληματικότητα της κατώτερης τάξης ως απλή έκφραση σκέψης που διαποτίζει τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις (D. Glaser 1965, 57). Το κεντρικό επιχείρημα του W. Miller είναι το ότι να ανήκει στην κατώτερη τάξη στη σύγχρονη αμερικανική κοινωνία σημαίνει να βρίσκεσαι σε μια κατάσταση που να περιλαμβάνει πλήθος μέσων επιδόσεων που συντελούν στην εκδήλωση παρεκκλίσεων συμπεριφοράς, μια μορφή της οποίας είναι και η εγκληματικότητα ανηλικών.

Αντίπτυξε μια παρόμοια θεωρία με τον A. Cohen για τις εγκληματικές υποπολιτισμικές ομάδες, που πηγάζει από ορισμένα στοιχεία, τα οποία ο W. Miller το 1958 χαρακτήρισε ως «εστιακά ενδιαφέροντα», όπως την «εμπλοκή με τις αρχές, την ανδρεία, την εξυπνάδα, τη δκληρότητα, τη μοίρα και την αυτονομία», γνωρίσματα παιδιών που ανατράφηκαν αρχικά από έναν και μόνο γονέα, και συγκεκριμένα τη μητέρα. Διατύπωσε τη θεωρία των «εστιακών ενδιαφερόντων της μεσοίας τάξης», και υποστήριξε ότι η λεγόμενη «εγκληματική» συμπεριφορά είναι το αποτέλεσμα του ιδιαίτερου συστήματος αξιών της κατώτερης τάξης. Ένα σύστημα αξιών το οποίο έρχεται, φυσικά, σε σύγκρουση με το κυρίαρχο. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι υποδεέστερο.

Ο W. Miller σε αντίθεση με τον A. Cohen υποστηρίζει ότι η υποκοιλότητα της συμμορίας της εργατικής τάξης δεν αποτελεί απλώς μια αρνητική αντίδραση στις αξίες της μεσοίας τάξης (W. B. Miller 1958, 5 επ.). Τη θεωρεί μάλλον ως ένα αυθύπαρκτο πολιτισμικό σύστημα, με την ακεραιότητά του, τις συνήθειες, τα εστιακά ενδιαφέροντα και τρό-

Walter B. MILLER, "Implications of Lower Class Culture", *Social Service Review*, vol. 33, 1959. (219-236)

Walter B. MILLER, "Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency", *Journal of Social Issues*, vol. 14, 1958 (5-19)

William F. WHYTE, *Street Corner Society*, University of Chicago Press, Chicago 1937

William F. WHYTE, "Social Organization in the Slums", *American Sociological Review*, vol. 8, 1943 (34-39)

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Σύμφωνα με τη θεωρία της μάθησης ή κοινωνικοποίησης, το έγκλημα εξετάζεται ως ένα φαινόμενο που «μαθαίνεται» μέσα από τις ίδιες βασικές διαδικασίες με τις οποίες μαθαίνεται και η κομφορμιστική συμπεριφορά. Παρά το ότι οι βασικές αυτές διαδικασίες είναι οι ίδιες, διαφοροποιούνται η κατεύθυνση και το περιεχόμενο της μάθησης (κομφορμιστικό - παρεκκλίνον). Το έγκλημα, λοιπόν, είναι το αποτέλεσμα της υιοθέτησης παρεκκλινόντων κανόνων και αξιών και ιδιαίτερα εκείνων που μαθαίνονται στο πλαίσιο υποκοουλτούρας.

Ο κυριότερος εκπρόσωπος αυτής της προσέγγισης είναι ο Edwin Sutherland (1883-1950), ο οποίος επηρεάστηκε κυρίως από τη θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης του G. H. Mead. Έγινε γνωστός για τη θεωρία του περί «διαφορικού συγχρωτισμού» (differential association), μια από τις γνωστότερες εγκληματολογικές θεωρίες.

Κατά τον E. Sutherland, απαιτείται μια ανάδυση των συγχρωσμένων εγκληματικών και μη εγκληματικών κοινωνικών οργανώσεων ή υποπολιτισμικών ομάδων (differential social organizations) καθώς και μία κοινωνιο-ψυχολογική μέλητη των συγχρωσμένων εγκληματικών και μη εγκληματικών συγχρωτισμών/εταφών (differential associations).

Το 1934, στη δεύτερη έκδοση του βιβλίου του (η πρώτη ήταν το 1924), διατύπωσε τις πρώτες θέσεις της θεωρίας του, τις οποίες κατέγραψε στη τρίτη έκδοση του βιβλίου του το 1939 με τη μορφή επτά προτάσεων. Συγκεκριμένα το 1939, επηρεασμένος από τη Σχολή του Σικάγο, μιλά για «κοινωνική αποδιοργάνωση» (social disorganization). Αναφέρει ότι η συστηματική εγκληματική συμπεριφορά (η οποία είναι εντελώς φυσιολογική και αποτελεί τρόπο ζωής) οφείλεται άμεσα στο διαφορικό συγχρωτισμό, σε καταστάσεις όπου επικρατεί μια «πολιτισμική σύγκρουση» (culture conflict) και τελικά στην «κοινωνική αποδιοργάνωση» (social disorganization) που υπάρχει στις καταστάσεις αυτές. Αργότερα αντικαθιστά τον όρο «κοινωνική αποδιοργάνωση» με τον όρο «διαφορική κοινωνική οργάνωση» (differential social organization). Κοινωνική αποδιοργάνωση σημαίνει παντελής έλλειψη οργάνωσης, ενώ με το δεύτερο όρο που δίνει υποστηρίζει ότι υπάρχουν πολλές ενώσεις, ομάδες, οργανωμένες γύρω από διαφορετικά ενδιαφέροντα και για διαφορετικούς σκοπούς. Είναι επομένως φυσικό, ορισμένες από αυτές τις ομάδες να υποστηρίζουν εγκληματικά πρότυπα συμπεριφοράς, άλλες να τα απορρίπτουν και άλλες να είναι εντελώς ουδέτερες.

Στο έργο του «Ο επαγγελματίας κλέφτης» το 1937, τονίζει, μεταξύ άλλων, τη σημασία του «διαφορικού συγχρωτισμού». Ο E. Sutherland υπογραμμίζει ότι «ο διαφορικός συγχρωτισμός είναι χαρακτηριστικό των επαγγελματιών κλέφτων όπως και σε όλες τις άλλες ομάδες. Ο τελικός ορισμός του επαγγελματία κλέφτη βρίσκεται σε αυτόν το διαφορικό συγχρωτισμό. Η ομάδα καθορίζει τα μέλη της. Ένα άτομο που εισέρχεται στην ομάδα και αναγνωρίζεται ως επαγγελματίας κλέφτης, τότε είναι επαγγελματίας κλέφτης. Κάποιος όμως, που δεν εισέρχεται ως επαγγελματίας κλέφτης στην ομάδα και δεν αναγνωρίζεται με αυτήν την ιδιότητα, τότε δεν είναι επαγγελματίας κλέφτης, ανεξάρτητα από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί για να κερδίσει τα προς το ζην» (Ι. Φαρσεδάκης 1990, 451).

Οι ολοκληρωμένες θέσεις της θεωρίας, όπως αυτές έχουν συμπτυχθεί σε εννέα σημεία, στην τέταρτη έκδοση του βιβλίου του το 1947, είναι οι ακόλουθες (E. H. Sutherland 1973, 8 επ.):

1. Η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται. Αυτό σημαίνει ότι δεν είναι αποτέλεσμα κληρονομικότητας ή χαμηλής ευφυΐας, βλάβης του εγκεφάλου ή οποιασδήποτε άλλης οργανικής δυσλειτουργίας. Επίσης, το άτομο το οποίο δεν έχει εκπαιδευθεί γύρω από το έγκλημα, δεν είναι σε θέση να επινοήσει την εγκληματική συμπεριφορά, με την ίδια λογική με την οποία ένα άτομο δεν μπορεί να κάνει μηχανικές εφευρέσεις, εκτός εάν έχει προηγουμένως εκπαιδευθεί στη μηχανική.

2. Η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα μέσα από μια διαδικασία επικοινωνίας, η οποία βασικά είναι προφορική, αλλά μπορεί να γίνεται και με τη μορφή «χειρονομιών». Αυτή η τοποθέτηση του E. Sutherland, από τα κύρια σημεία της θεωρίας του που σχετίζεται με τη διαδικασία, έχει τις ρίζες της στη θεωρία της «συμβολικής αλληλεπίδρασης» του G. H. Mead. Σύμφωνα με τον G. H. Mead η «σημασία» (βλ. παρακάτω στην παράγραφο 6) που δίνεται από τα άτομα στα διάφορα πράγματα, γεννάται στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που έχει το άτομο με τους συντρόφους του.

3. Το κύριο μέρος της μάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο στενών προσωπικών ομάδων, τα μέλη των οποίων συνδέονται με προσωπικούς δεσμούς. Γενικά, απρόσωπες μορφές επικοινωνίας όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (τηλεόραση, εφημερίδες, κλπ.) παίζουν δευτερεύοντα μόνο ρόλο στη διαδικασία της μάθησης.

4. Η μάθηση της εγκληματικής συμπεριφοράς περιλαμβάνει αφ' ενός τεχνικές της συμπεριφοράς - που μπορεί να είναι άλλοτε σχετικά απλές και άλλοτε εξαιρετικά περίπλοκες - και αφ' ετέρου τη συγκεκριμένη κατεύθυνση (προσαρμοστικότητα) των κινήτρων, των ορμών, των τάσεων και της ορθολογικής οργάνωσης. Αυτά τα στοιχεία συγκροτούν και

το βασικό περιεχόμενο αυτού που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο της μάθησης.

5. Ο συγκεκριμένος προσαρμοστικός των κινήτρων και των ορμών μαθαίνεται μέσω του χαρακτηρισμού των κανόνων ως ευμενών ή δυσμενών, ανάλογα με τα πρόσωπα που συγκροτούν την ομάδα. Η πράξη αυτή αναγνωρίζει την ύπαρξη συγκρουσμένων κανόνων στην κοινωνία. Ένα άτομο μπορεί να «μάθει» λόγους τόσο για την υπακοή όσο και για την παραβίαση ενός κανόνα.

6. Ένα άτομο υιοθετεί εγκληματική συμπεριφορά εξαιτίας του γεγονότος ότι υπερτερούν χαρακτηρισμοί που είναι ευνοϊκοί προς την παραβίαση. Μέσω της συναναστροφής του με διάφορες προσωπικές ομάδες, το άτομο πείθεται ότι πρέπει να παραβιάσει το νόμο και όχι να τον σέβεται.

Αυτή ακριβώς είναι η κεντρική θέση της θεωρίας του διαφορικού συγχρωτισμού: Η συμπεριφορά του ατόμου, κατά την επαφή του τόσο με εγκληματικές όσο και με μη εγκληματικές ομάδες, επηρεάζεται από αντιφατικές γνώσεις εμπειρίες, αλλά η υπεροχή των εγκληματικών είναι εκείνη που το οδηγεί στην εγκληματική συμπεριφορά. Κατ' αναλογία, ένα άτομο δεν γίνεται εγκληματικό, στην περίπτωση που υπερέχουν οι μη εγκληματικές αρχές.

Και στο σημείο αυτό είναι καταφανής η επιρροή που άσκησε ο G. H. Mead στον E. Sutherland μέσω της θεωρίας του της «συμβολικής αλληλεπίδρασης». Το βασικό επίχειρημα της θεωρίας του G. H. Mead ήταν ότι οι άνθρωποι κάνουν πράγματα σύμφωνα με την εννοιολογική σημασία («meanings») που έχουν τα πράγματα γι' αυτούς. Συγκεκριμένες εμπειρίες της ανθρώπινης ζωής, όπως λ.χ. η ανεργία, οι διάφορες διακρίσεις, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, μπορεί να σημαίνουν διαφορετικά πράγματα σε διαφορετικά άτομα. Ο G. H. Mead ερμήνευε μέσω αυτής της έννοιας της διαφορετικής σημασίας τη συμπεριφορά και τόνιζε την επίδραση των ψυχολογικών ή των κοινωνικών συνθηκών στον καθορισμό της σημασίας που είχαν αυτές οι συνθήκες για το άτομο. Ο E. Sutherland με τη σειρά του υπογραμμίζει

ότι η σημασία των διαφόρων εγκληματικών πράξεων, πηγάζει αρχικά από την έννοια που δίνουν σε αυτές άλλα άτομα, με τα οποία έρχεται σε επαφή το άτομο στο πλαίσιο στενών προσωπικών ομάδων.

7. Οι διαφορικές επαφές, τόσο με εγκληματικές, όσο και με μη εγκληματικές ομάδες, διαφέρουν ως προς τη συχνότητα, τη διάρκεια, την προτεραιότητα και την ένταση. Η συχνότητα και η διάρκεια είναι έννοιες αυτονόητες. Η προτεραιότητα αναφέρεται στο χρονικό σημείο της ζωής του ανθρώπου κατά το οποίο εκτίθεται σε αυτήν την επαφή. Η ένταση αφορά το κύρος (prestige) της πηγής από όπου προέρχονται τα μηνύματα και σχετίζεται με τη συναισθηματική αντίδραση που προκαλεί.

8. Η διαδικασία μάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς μέσω του συγχρωτισμού με εγκληματικά και μη εγκληματικά πρότυπα, εμπεριέχει όλους τους μηχανισμούς που έχουν σχέση με οποιαδήποτε άλλη μορφή μάθησης. Δεν περιορίζεται δηλαδή σε διαδικασία μιας απλής μίμησης. Επίσης, δεν υπάρχει καμιά απολύτως ιδιαίτερη διαδικασία όσον αφορά την απόκτηση εγκληματικών τρόπων συμπεριφοράς.

9. Ενώ η εγκληματική συμπεριφορά είναι έκφραση γενικών αναγκών και αξιών, δεν είναι δυνατόν να εξηγηθεί με βάση αυτές τις αξίες και ανάγκες, γιατί έκφραση αυτών των ιδιών είναι και η μη εγκληματική συμπεριφορά. Η «ανάγκη για αναγνώριση», για παράδειγμα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξηγησει τόσο μια ανθρωποκτονία όσο και την υποψηφιότητα για κάποιο αξίωμα, αλλά στην πραγματικότητα δεν ερμηνεύει τίποτε, μια και είναι προφανές ότι μπορεί να εφαρμοστεί ως αιτιολογία για εγκληματικές και μη εγκληματικές πράξεις. Επίσης, όπως οι κλέφτες κλέβουν γενικά για να εξασφαλίσουν χρήματα, έτσι και οι έντιμοι εργαζόμενοι αποβάλλουν στον ίδιο σκοπό.

Πρέπει να επισημανθεί, ότι την εποχή που διατυπώθηκε η θεωρία του E. Sutherland κυριαρχούσαν οι «ειδικοί» των θετικών επιστημών (ιατροί, ψυχίατροι, βιολόγοι), οι οποίοι απέδιδαν τα αίτια του εγκλήματος αποκλειστικά σε βιολο-

γικές ή ψυχοπαθολογικές ιδιαιτερότητες, τις οποίες είτε είχαν ήδη «επισημάνει» μέσα από τις θεωρητικές τους τοποθετήσεις, είτε ήσαν στο στάδιο της αναζήτησής τους. Η έμφαση αναφορά του E. Sutherland στο ότι οι εγκληματίες είναι καθ' όλα φυσιολογικά άτομα, εφόσον αποκλειστικά υπεύθυνο στοιχείο για την υιοθέτηση εγκληματικής συμπεριφοράς είναι ο συγχρωτισμός με άλλα άτομα, αποτέλεσε πραγματική επανάσταση στο επιστημονικό κατεστημένο.

Η κριτική που έχει διατυπωθεί για τη θεωρία μπορεί να συνοψισθεί στα ακόλουθα σημεία:

Κατηγορήθηκε ότι αποτελεί ένα αυτιοκρατικό και κλειστό σύστημα σκέψης, το οποίο αποκλείει οποιαδήποτε επήραση της ελεύθερης βούλησης του ατόμου: παραβλέπει συντελώς το γεγονός ότι άτομα που «έμαθαν» την εγκληματική συμπεριφορά κατά την παραπάνω διαδικασία δεν έγιναν αναγκαστικά εγκληματίες.

Διχοτομεί την ανθρώπινη συμπεριφορά σε συστηματική εγκληματική και συστηματική μη εγκληματική συμπεριφορά: Αυτή η διχοτόμηση αφ' ενός υπεραπλουστεύει το πρόβλημα του εγκλήματος και αφ' ετέρου δεν είναι πρακτικά εφικτή.

Παραβλέπει εντελώς τους βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες, ο ρόλος των οποίων, σε ορισμένη τουλάχιστον έκταση, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται. Οι παράγοντες αυτοί διαμορφώνουν σε κάθε άτομο μια μοναδική προσωπικότητα και ένα σύστημα αξιών που αναπόφευκτα διαφέρει από το ευρύτερο σύστημα αξιών. Γι' αυτό και θα μπορούσε κανείς να αντιπαραθέσει στη θεωρία του E. Sutherland ότι η συναναστροφή με διάφορες ομάδες οδηγεί στο έγκλημα εφόσον επιτρέπει σε προϋπάρχουσες ατομικές ιδιότητες να εκδηλωθούν.

Έτσι, παρατηρούνται περιπτώσεις ατόμων που, ενώ είχαν τέτοιου είδους συναναστροφές, εν τούτοις δεν παραισούθηκαν σε συστηματική εγκληματική συμπεριφορά.

Η θεωρία αυτή παρουσιάζει μία υπεραπλουστευμένη εικόνα της διαδικασίας της μάθησης, η οποία αποτελεί ένα από τα περιπλοκότερα θέματα της κοινωνιολογικής θεω-

ρίας. Δεν εξηγεί, επίσης, ούτε πώς δημιουργήθηκαν αυτές οι διαφορετικές ομάδες (και ιδιαίτερα οι εγκληματικές), ούτε γιατί ένα συγκεκριμένο άτομο συνασטרéφεται περισσότερο ορισμένες προσωπικές ομάδες και όχι κάποιες άλλες.

Η θεωρία δοκίμισε πάντως πολύ μεγάλη επιρροή στην εγκληματολογική σκέψη και βρήκε πεδίο εφαρμογής τόσο σε ατομικό επίπεδο - προσπαθώντας να εξηγήσει πώς ένα μη εγκληματικό άτομο υιοθετεί κάποια στιγμή εγκληματική συμπεριφορά, ως αποτέλεσμα μιας γνωστικής διαδικασίας - όσο και σε κοινωνιολογικό επίπεδο: Για παράδειγμα, το μεγαλύτερο ποσοστό που παρουσιάζουν στις εγκληματολογικές στατιστικές ορισμένες ομάδες - όπως οι άνδρες, τα αστικά και κατώτερα στρώματα και οι μειονότητες - αποδίδεται στο γεγονός ότι αυτές ακριβώς οι ομάδες είναι περισσότερο εκτεθειμένες σε εγκληματικούς κανόνες και έχουν, έτσι, μεγαλύτερη πιθανότητα να τους «μάθουν», να τους εσωτερικεύσουν και να τους εφαρμόσουν.

Και στη σωφρονιστική πρακτική η θεωρία παραμένει επίκαιρη, εφόσον οι εγκλείστοι αποτελούν μια ομάδα περισσότερο εκτεθειμένη σε εγκληματικούς κανόνες. Στο πλαίσιο του εγκλεισμού, ο συγχρωτισμός εγκλείστων για μικρά αδικήματα με καταδίκους για σοβαρές εγκληματικές πράξεις μπορεί να οδηγήσει τους πρώτους στην εκμάθηση παλαιότερων και τελειότερων εγκληματικών τεχνικών. Γι' αυτό έχει κατ'επανάληψη επισημανθεί η αναγκαioότητα του διαχωρισμού των εγκλείστων κατά κατηγορίες και ιδιαίτερα των προσωρινά κρατούμενων από τους καταδίκους. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους ανηλίκους, η ανάγκη αυτή καθίσταται λόγω της ανωριμότητάς τους περισσότερο επιτακτική, αν αναλογιστούμε ότι στην ελληνική σωφρονιστική πρακτική, για παράδειγμα, συγχρωτίζονται ανήλικοι κατάδικοι με ενήλικους, ανήλικοι προσωρινά κρατούμενοι με καταδίκους ανηλίκους και ανήλικοι εγκλείστοι με διοικητική απόφαση για την «αντικοινωνική» αλλά ως συμπεριφορά τους στα ιδρύματα αγωγής με ανηλίκους που εγκλείονται μετά από δικαστική απόφαση λόγω της διáπραξης εγκλημάτων.

Μια προσπάθεια αναθεώρησης της θεωρίας του E. Sutherland, με σκοπό να καλύψει ορισμένα από τα αδύνατα σημεία της, έγινε από τον Daniel Glaser. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη «διαφορική ταύτιση» (differential identification), όπως ονομάστηκε η αναθεώρηση αυτή η οποία στηρίχθηκε στις βασικές θέσεις του «διαφορικού συγχρωτισμού», το έγκλημα εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της ταύτισης ενός ατόμου με εγκληματικά πρότυπα, τα οποία λειτουργούν ως μοντέλα ρόλων και όχι του συγχρωτισμού με εγκληματίες (D. Glaser 1956, 433 επ.).

Αργότερα αναθεωρεί τη βασική του τοποθέτηση, ονομάζοντας το νέο σχήμα ως θεωρία της «διαφορικής πρόβλεψης» (differential anticipation) και υπογραμμίζει ότι η εκδήλωση ή μη εγκληματικής συμπεριφοράς καθορίζεται από τις συνθήκες που προσδοκά το άτομο από αυτήν στο πλαίσιο των κοινωνικών δεσμών. Το άτομο θα επιχειρήσει να διαπράξει το έγκλημα, όπου και όταν οι προσδοκίες ικανοποίησης και σφέλους από αυτό - ως αποτέλεσμα των κοινωνικών δεσμών, της διαφορικής μάθησης και της αντίληψης των ευκαιριών - υπερβαίνουν τις πιθανότητες ζημίας (D. Glaser 1978, 127).

Στη θεωρία του διαφαίνεται η προσπάθεια να καλύψει διαφορετικές απόψεις στον εγκληματολογικό χώρο, διότι θίγει στοιχεία των θεωριών ώθησης, οι οποίες αναφέρονται σε θέματα ευκαιριών, των θεωριών εκμάθησης της εγκληματικής συμπεριφοράς, που επισημαίνουν τη διαφορική μάθηση και των θεωριών ελέγχου που εστιάζουν στους κοινωνικούς δεσμούς. Σε γενικές γραμμές όμως παραμένει βασικά παρόμοια με τη θεωρία του E. Sutherland (G. B. Vold, Th. J. Bernard 1986, 223). Ο D. Glaser μεταφέρει το κέντρο βάρους στην ατομική συμπεριφορά και, γι' αυτό το λόγο, θα μπορούσε να πει κανείς ότι η θεωρία παρουσιάζει μια προσέγγιση προς την κοινωνική ψυχολογία.

Ένα άλλο σημαντικό σημείο που διαφοροποιεί τη θεωρία του D. Glaser από αυτήν του E. Sutherland είναι ότι τα πρότυπα δεν προέρχονται αποκλειστικά από τους «σημαντικούς άλλους» (significant others), στο πλαίσιο διαπροσωπικών ο-

μάδων, αλλά μπορεί να προέρχονται από οποιαδήποτε πηγή, όπως είναι, για παράδειγμα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πάντως, πέρα από τις βελτιωτικές προστάσεις του D. Glaser, το βασικό ερώτημα παραμένει, γιατί με όλα τα δυνατά μοντέλα ρόλων διαθέσιμα ορισμένα άτομα επιλέγουν και υιοθετούν εγκληματικούς / παρεκκλίνοντες ρόλους και άλλα όχι.

Ο E. Sutherland συνέβαλε αποφασιστικά στην εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης, και για το ότι, εκτός από τη θεωρία του «διαφορικού συγχρωτισμού» ανέπτυξε και τη θεωρία του «λευκού κολάρου» με την οποία εθίγησαν βασικά θέματα άμεσα συνδεδεμένα με την ταξική διαστρωμάτωση. Αναφέρει ότι στον αντίποδα των εγκληματιών των μειονεκτουσών κατώτερων κοινωνικών τάξεων (την εγκληματικότητα των οποίων αποκαλεί του «μπλε κολάρου») ευρίσκονται οι εγκληματίες των υψηλότερων κοινωνικών τάξεων (την εγκληματικότητα των οποίων αποκαλεί του «λευκού κολάρου»), εκείνα δηλαδή τα αξιосέβαστα μέλη της ανώτερης τάξης, τα οποία εκμεταλλεύόμενα την επαγγελματική και κοινωνική τους θέση διαπράττουν εγκλήματα. Δεν αναφέρεται δηλαδή σε εγκλήματα κοινού ποινικού δικαίου, τα οποία οιοσδήποτε είναι σε θέση να διαπράξει, ανεξάρτητα από την κοινωνική του θέση (Α.Χ. κατά της ζωής, της ιδιοκτησίας, της περιουσίας κλπ.), αλλά σε παραβιάσεις των νόμων από άτομα των κοινωνικοοικονομικά ανώτερων τάξεων στο πλαίσιο των εργασιακών τους δραστηριοτήτων (βλ. και Ν. Κουράκης 1982, 15). Μάλιστα, η μεταχείριση των εγκληματιών αυτών είναι τελείως διαφορετική από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, διότι λόγω της κοινωνικής τους θέσης και της ισχύος την οποία ασκούν, μπορούν να επηρεάζουν την έκβαση των υποθέσεων προς όφελός τους. Έτσι αυτοί σπάνια τιμωρούνται ή οι κυρώσεις, οι οποίες επιβάλλονται είναι ασήμαντες. Αντίθετα, τα άτομα που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα για παρόμοιες πράξεις τιμωρούνται πολύ αυστηρά.

Ο E. Sutherland διαπιστώνει ότι και οι εγκληματίες του «λευκού κολάρου» μαθαίνουν τις εγκληματικές τεχνικές μέ-

σω της άμεσης ή έμμεσης συναναστροφής με άλλα άτομα, όπως ακριβώς και τα άτομα των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών τάξεων (E. H. Sutherland 1983, 240). Οι εγκληματίες του «λευκού κολάρου» αρχίζουν τη σταδιοδρομία τους σε καλές γειτονίες και καλὰ σπίτια, αποφοιτούν από κολέγια κάποιας ιδεολογίας και με κάποια επιλογή από την πλευρά τους εισχωρούν στον ιδιάζοντα επιχειρηματικό κόσμο και ιδιαίτερα σε καταστάσεις στις οποίες η εγκληματικότητα είναι πρακτικά ένας παραδοσιακός τρόπος ζωής. Οι εγκληματίες των χαμηλών κοινωνικοοικονομικών τάξεων αρχίζουν την καριέρα τους σε εξαθλιωμένες γειτονίες και οικογένειες, και συγχρωτίζονται με εγκληματίες από τους οποίους υιοθετούν τους εγκληματικούς τρόπους και τις τεχνικές του εγκλήματος. Τα βασικά δηλαδή στοιχεία της διαδικασίας είναι τα ίδια και για τις δύο τάξεις των εγκληματιών.

Χαρακτηριστικά αναφέρει ο E. Sutherland ότι και στις δύο κατηγορίες εγκληματιών, και συχνότερα σε εκείνη του «λευκού κολάρου» τα άτομα εξελίσσονται από εγκληματική άποψη, τελειοποιούν τις εγκληματικές τεχνικές και επινοούν νέες για την επίτευξη των στόχων τους. Το αποτέλεσμα είναι «οι εφευρετικοί και ευφυείς εγκληματίες των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων να εξελίσσονται σε επαγγελματίες εγκληματίες, οι δε αντίστοιχοι πολλών ειδών εγκληματικότητας του «λευκού κολάρου» να απαρτίζουν την ομάδα των δικηγόρων» (E. H. Sutherland 1973, 59 επ.).

Αναφέρεται επίσης στο θέμα της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, η οποία ευθύνεται για την εγκληματικότητα και των δύο αυτών τάξεων. Η κοινότητα, τόσο απέναντι στην εγκληματικότητα των ατόμων των χαμηλών κοινωνικών τάξεων, όσο και στην εγκληματικότητα των ισχυρών επιχειρήσεων, δεν είναι οργανωμένη, με αποτέλεσμα να επιτυγχάνεται και στις δύο περιπτώσεις ο διαφορικός συγχρωτισμός. Συνολικά, παρουσιάζει πέντε βασικές προτάσεις, στο πλαίσιο των θεωριών των σχετικών με την εγκληματογένεση, γύρω από τις οποίες στρέφεται η επιχειρηματολογία για την εγκληματικότητα των δύο προαναφερθεισών κατηγοριών:

1. Η εγκληματικότητα του «λευκού κολάρου» αποτρέπει πραγματική εγκληματικότητα, που υπάρχει σε όλες τις περιπτώσεις παράβασης του ποινικού νόμου.
 2. Η εγκληματικότητα του «λευκού κολάρου» διαφέρει από την εγκληματικότητα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων κυρίως ως προς την εφαρμογή του ποινικού νόμου, ο οποίος διαχωρίζει διοικητικά τους εγκληματίες του λευκού κολάρου» από τους άλλους εγκληματίες.
 3. Οι εγκληματολογικές θεωρίες που υποστηρίζουν ότι το έγκλημα οφείλεται στη φτώχεια ή σε ψυχοπαθολογικές και κοινωνικοπαθολογικές συνθήκες που σχετίζονται στατισικά με τη φτώχεια, είναι ανόχυρες, για τρεις βασικά λόγους: Πρώτον, βασίζονται σε δείγματα που επηρεάζονται εξ ολοκλήρου από την κοινωνικοοικονομική θέση, δεύτερον, δεν εφαρμόζονται για τους εγκληματίες του «λευκού κολάρου» και τρίτον, δεν ερμηνεύουν καν την εγκληματικότητα της κατώτερης τάξης, εφόσον οι παράγοντες δεν αναφέρονται σε μια γενική μεθοδολογία, χαρακτηριστική για όλα τα είδη της εγκληματικότητας.
 4. Κρίνεται επιτακτική η ύπαρξη μιας θεωρίας για την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς που θα καλύπτει τόσο την εγκληματικότητα του «λευκού κολάρου» όσο και την εγκληματικότητα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων.
 5. Μια θεωρητική υπόθεση τέτοιας προοπτικής, που προτείνεται εδώ συγκεκριμένα, αποδίδεται με τις έννοιες του διαφορικού συγχρωτισμού και της κοινωνικής αποδιοργάνωσης (E. H. Sutherland 1973, 60 επ., 1977, 49).
- Η αναφορά του E. Sutherland στα εγκλήματα του «λευκού κολάρου» περιορίστηκε αρχικά σε δραστηριότητες επιχειρήσεων και υψηλόβαθμων ατόμων που παραβίαζαν τον ποινικό νόμο στο πλαίσιο των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων. Με την πάροδο του χρόνου, σε αυτά προστέθηκαν και τα «οικονομικά» (economic) ή «επαγγελματικά» (occupational) (R. Quinney 1977, 286 επ.) εγκλήματα, τα οποία διαπράττονται από άτομα οποιασδήποτε κοινωνικής τάξης κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, είτε στον

ιδιωτικό είτε στο δημόσιο τομέα (βλ. και K. Σπινέλλη 1985, 113 επ.), καθώς και τα εγκλήματα επιχειρήσεων (corporate) (G. Geis, R. F. Meier 1977, 65 επ.), κυρίως νομικών προσώπων.

Με άλλα λόγια, η θεωρία του E. Sutherland συνέβαλε έμμεσα στη δημιουργία του κλάδου της οικονομικής εγκληματικότητας, της εγκληματικότητας δηλαδή που αποκομίζει οφέλη σε εκείνους που ασχολούνται με οικονομικές δραστηριότητες και η οποία στρέφεται, μεταξύ άλλων, κατά επιχειρήσεων, καταναλωτών και υπαλλήλων, είτε του ιδιωτικού, είτε του δημόσιου τομέα (βλ. και I. Μανωλεδάκης 1992, 265 επ., N. Κουράκης 1982, 21 επ.). Περαιτέρω οι μορφές της καθορίζονται ανάλογα με το σύστημα και την κατάσταση της οικονομίας, την κοινωνική δομή, την τεχνική κατάσταση και την ανάπτυξη της οικονομίας (G. Kaiser, H.-J. Kerner, F. Sack, H. Schnellhoss 1985, 525 επ.), με αποτέλεσμα στη σημερινή εποχή να έχει αναπτυχθεί ένας ιδιαίτερος κλάδος στο χώρο της εγκληματολογίας, ο οποίος ασχολείται αποκλειστικά με τη θεματική αυτή, είτε εστιάζοντας στην ανάλυση των οικονομικών, όπως αποκαλούνται εγκλημάτων, είτε συγκρίνοντάς τα με τα λοιπά συμβατικά εγκλήματα (βλ. και T. Hirschi, M. Gottfredson 1987, 949 επ.).

Αντιπροσωπευτικά έργα

- Donald R. CRESSEY, "Application and Verification of the Differential Association Theory", *Journal of Criminal Law and Criminology*, vol. 43, 1952 (43-52)
- Daniel GLASER, "Criminality Theories and Behavioral Images", *American Journal of Sociology*, vol. 61, 1956 (433-444)
- Daniel GLASER, *Crime in Our Changing Society*, Holt, Rinehart and Winston, New York 1978
- Travis HIRSCHI, Michael GOTTFREDSON, "Causes Of White-Collar Crime", *Criminology*, 25, 1987 (949-974)
- Edwin H. SUTHERLAND, *Criminology*, J. B. Lippincott Co., Philadelphia 1924

λογικών προσεγγίσεων, οι οποίες είναι σε θέση να ερμηνεύσουν τέλεια συγκεκριμένες μορφές εγκληματικότητας, η θεωρία του T. Hirschi προσπαθεί να καλύψει την εγκληματική συμπεριφορά όλων των κοινωνικών τάξεων.

Γενικά, οι θεωρίες ελέγχου είναι δημοφιλείς στους εγκληματολόγους, αφ' ενός διότι είναι δυνατή η εμπειρική τους επαλήθευση, και αφ' ετέρου διότι συνδέονται με νέες τεχνικές έρευνας, όπως είναι για παράδειγμα οι «αυτοεξομολογήσεις» (self-report surveys) των ίδων των ατόμων. Αποτελούν ένα κατάλληλο εργαλείο προσέγγισης ορισμένων μορφών εγκληματικότητας, και συγκεκριμένα τις λιγότερο σοβαρές μορφές της παραβατικότητας των ανηλίκων, δεν χαρακτηρίζονται όμως από μελέτες που να εστιάζουν σε θέματα σοβαρής εγκληματικότητας ή στην εγκληματικότητα των ενηλίκων (G. B. Vold, Th. J. Bernard 1986, 247 επ.). Επίσης, σε αντίθεση με άλλα θεωρητικά σχήματα, οι θεωρίες ελέγχου υπερέχουν ως προς την ευρύτητά τους και την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς, διότι μπορούν να εφαρμοσθούν και στα τρία επίπεδα πρόληψης, δηλαδή την πρωτογενή, τη δευτερογενή και την τριτογενή (G. Kaiser 1980, 139 επ., 322 επ.).

Αντιπροσωπευτικά έργα

- Travis HIRSCHI, *Causes Of Delinquency*, University of California Press, Berkeley 1969
- Ivan F. NYE, *Family Relationships and Delinquent Behavior*, Wiley, New York 1958
- David MATZA, *Delinquency and Drift*, John Wiley, Berkeley 1964
- David MATZA, *Becoming Deviant*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey 1969
- Gwynn NETTLER, *Explaining Crime*, (3rd ed.), McGraw-Hill, New York 1984
- Walter C. RECKLESS, "A New Theory of Delinquency and Crime", *Federal Probation*, 25, 1961 (42-46)

Walter C. RECKLESS, *The Crime Problem*, (3rd ed.), Appleton-Century-Crofts, New York 1961

Albert J. REISS, "Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls", *American Sociological Review*, 16, 1951 (196-207)

Gresham M. SYKES, David MATZA, "Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency", *American Sociological Review*, 22, 1957 (667-670)

Jackson TOBY, "Social Disorganization and Stake in Conformity: Complementary Factors in the Predatory Behavior of Hoodlums", *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 48, 1957 (12-17)

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

Το 1935 το Συμβούλιο Κοινωνικής Έρευνας (Social Science Research Council) των Η.Π.Α. όρισε τους καθηγητές Thorsten Sellin και Edwin Sutherland επικεφαλής μιας υποεπιτροπής για τη μελέτη του προβλήματος της εγκληματικότητας και της αντιμετώπισής του. Μετά από τις απαιτήσεις διεργασίες ο Th. Sellin διατύπωσε μια νέα κοινωνιολογική θεωρία, σύμφωνα με την οποία το έγκλημα αποδίδεται στις συγκρούσεις που προκαλούνται από το γεγονός ότι οι διάφορες κοινωνικές ομάδες, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει το άτομο, αξιώνουν για τις ίδιες περιστάσεις την τήρηση διαφορετικών κανόνων συμπεριφοράς.

Έτσι, εμφανίζεται η λεγόμενη σύγκρουση κανόνων συμπεριφοράς (conflict of conduct norms) ή, όπως είναι γνωστότερη, πολιτισμική σύγκρουση (culture conflict). Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι όταν ο Th. Sellin δημοσίευσε τη θεωρητική αυτή κατασκευή είχε ως δεδομένο τη συγκεκριμένη αμερικανική κοινωνία (της δεκαετίας του '30), με τις ποικίλες εθνικές, θρησκευτικές, φυλετικές και άλλες μειονότητες, καθώς και ένα έντονο μεταναστευτικό ρεύμα που ενέτεινε την κοινωνική και πολιτισμική ανομοιογένεια. Η θεωρία

του, λοιπόν, προσανατολίζεται ανάλογα με αυτήν την κατάσταση που διαμορφώνεται. Στο πλαίσιο της θεωρητικής αυτής προσέγγισης ο Th. Sellin αναφέρει:

«Ανάμεσα στους πολλούς τρόπους, με τους οποίους οι κοινωνικές ομάδες επιδιώξαν να εξασφαλίσουν την κομμουνιστική συμπεριφορά των μελών τους είναι, κατά ένα σημαντικό μέρος, και η δημιουργία του ποινικού δικαίου. Οι κανόνες του, δεσμεύουν όλους όσους ζουν μέσα στα πολιτικά όρια του κάθε κράτους και επιβάλλονται καταναγκαστικά από την δύναμη της εξουσίας του κράτους αυτού. Ο χαρακτήρας αυτών των κανόνων, το είδος της συμπεριφοράς που απαγορεύουν, η φύση των κυρώσεων που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασής τους, κλπ. εξαρτώνται από το χαρακτήρα και τα συμφέροντα εκείνων των ομάδων του πληθυσμού - που μπορεί να αποτελούν είτε την πλειοψηφία είτε τη μειοψηφία μέσα στην κοινωνία - οι οποίες επιβάζουν τη νομοθετική διαδικασία» (Th. Sellin 1938, 21 επ.).

Το άτομο γεννιέται μέσα σε ένα πολιτισμικό περιβάλλον. Από τη φύση του είναι σε θέση να δεχθεί και να αφομοιώσει γνώσεις για τον εαυτό του και για τις σχέσεις του με τους άλλους. Κατά τη διάρκεια της ζωής του αφομοιώνει τις ιδέες που του μεταβιβάζονται επίσημα ή άτυπα μέσω της παιδείας ή των διδαγμάτων. Αυτές οι ιδέες περιλαμβάνουν «έννοιες» (meanings) που αναφέρονται σε ήθη, δοξασίες, τεχνάσματα, σε διαπροσωπικές σχέσεις και κοινωνικούς θεσμούς. Όλες αυτές οι ιδέες αποτελούν «πολιτισμικά στοιχεία» (cultural elements) που εμφυτεύονται στον πνευματικό του κόσμο και μετατρέπονται πλέον σε «στοιχεία της προσωπικότητας» (personality elements), το συνολικό δε άθροισμα των στοιχείων αυτών συγκροτεί την ίδια του την «προσωπικότητα» (personality), η οποία διακρίνεται από τη βιολογική ατομικότητα του ατόμου ή τα εγγενή ή επίκτητα μορφολογικά και φυσιολογικά χαρακτηριστικά. Η βιολογική ιδιαιτερότητα του ατόμου παίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και καθορίζει το χαρακτήρα της διαδικασίας μετασχηματισμού των πολιτισμικών στοιχείων σε στοιχεία της προσωπικότητας, με αποτέλεσμα να

επιτρέπει τη συμπεριφορά του στις διάφορες κοινωνικές δραστηριότητες (Th. Sellin 1938, 25).

Ο Th. Sellin υπογραμμίζει τη σημασία των πολιτισμικών επιρροών και αναφέρει (Th. Sellin 1938, 26 επ.): «Αν όλα τα άτομα ήσαν ίδια από βιολογική άποψη και υπόκεινταν στις ίδιες ακριβώς πολιτισμικές επιδράσεις, όλες οι προσωπικότητες θα ήσαν ίδιες και απαράλλαχτες. Αν όλα τα άτομα ήσαν βιολογικά όμοια, αλλά καθένα δεχόταν διαφορετικές πολιτισμικές επιρροές, τότε το καθένα θα παρουσίαζε μια μοναδική προσωπικότητα. Και επειδή, με τη μοναδική ίσως εξαίρεση πανομοιότυπων διδύμων, κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, δεν υπάρχουν δηλαδή δύο άτομα με τον ακριβώς ίδιο βιολογικό εξοπλισμό και επειδή είναι αδύνατο να εκτεθούν στις ίδιες ακριβώς πολιτισμικές επιδράσεις, καταλήγουμε στο ότι κάθε ολοκληρωμένη προσωπικότητα είναι μοναδική».

Υπογραμμίζει ότι οι «κανόνες συμπεριφοράς» ή «διαγωγής» (conduct norms) είναι δημιουργήματα της κοινωνικής ζωής, υπάρχουν σε κάθε κοινωνική ομάδα, η δε παραβίασή τους προκαλεί την αντίδραση της ομάδας που τους υπαγορεύει στα μέλη της. Τον όρο «κανόνες συμπεριφοράς» αναφέρει ο Th. Sellin με τη στενή του έννοια. Ενωσί τους κανόνες που διέπουν αποκλειστικά την προσωπική αντίδραση και δραστηριότητα και δεν αναφέρεται σε όλα τα είδη των αντιδράσεων, οι οποίες εμπριέχονται στο γενικότερο όρο της «συμπεριφοράς» (behavior). Κανόνες συμπεριφοράς, σύμφωνα με τον Th. Sellin είναι η στάση μιας κοινωνικής ομάδας απέναντι σε διαφορετικούς τρόπους, με τους οποίους ένα άτομο μπορεί να ενεργεί κάτω από ορισμένες περιστάσεις.

Οι κανόνες συμπεριφοράς δεν είναι το προϊόν αποκλειστικά μίας ομάδας που δημιουργεί κανόνες, δεν περιορίζονται μέσα σε πολιτικά σύνορα και ούτε ενσωματώνονται αναγκαία στη νομοθεσία. Οι κοινωνικές ομάδες βέβαιον ορισμένους περιορισμούς στα μέλη τους με στόχο να διαφυλάξουν την προστασία των κοινωνικών αξιών που επλήγησαν από ανέλεγκτη συμπεριφορά. Το κάθε άτομο, αποτελεί

μέλος περισσότερων κοινωνικών ομάδων (οικογενειακής, επαγγελματικής, πολιτικής, θρησκευτικής, αθλητικής κλπ). Η κάθε μια από τις ομάδες αυτές του επιβάλλει τους δικούς της κανόνες συμπεριφοράς, σχετικούς κατ' αρχήν με τις αντιλήψεις και τη δραστηριότητά της. Οι κανόνες αυτοί είναι φυσικό να μην ταυτίζονται με εκείνους τους οποίους είχε ήδη ενστερνιστεί το άτομο μέχρι να προσχωρήσει στη συγκεκριμένη ομάδα ή επίσης οι κανόνες που υπαγορεύει η μία ομάδα να διαφέρουν από εκείνους που επιτάσσει η άλλη. Όσο πιο πολυσύνθετη είναι μια κοινωνία τόσο περισσότερες ομάδες επηρεάζουν την προσωπικότητα του ατόμου και τόσο διαφέρουν μεταξύ τους οι κανόνες τους οποίους υπαγορεύει η καθεμία στα μέλη της. Μπορεί, για την αντιμετώπιση της ίδιας κατάστασης, η κάθε ομάδα να αξιώνει διαφορετική συμπεριφορά από το συγκεκριμένο άτομο, με αποτέλεσμα να υπάρξει σύγκρουση των κανόνων μεταξύ τους (Th. Sellin 1938, 28 επ.).

Η αντίδραση του ατόμου αυτού στην παραπάνω σύγκρουση θα εξαρτηθεί από το ποιος κανόνας συμπεριφοράς, από εκείνους που του επιβάλλονται μέσω της ομάδας, αποτελεί ήδη στοιχείο της προσωπικότητάς του. Με άλλα λόγια, για το ποια θέση τελικά θα πάρει, αποφασιστικό παράγοντα θα αποτελέσει όχι απλώς το αν γνωρίζει, αλλά, κυρίως, το κατά πόσο συναισθάνεται και υπολογίζει την αντίδραση, την πίεση της κάθε ομάδας (group resistance) για την τήρηση του δικού της κανόνα συμπεριφοράς.

Συγκρούσεις κανόνων μπορεί να προκύψουν κατά την αντιπαράθεση παλαιού και νέου τρόπου ζωής και κοινωνικών αξιών, σε περίπτωση μετακίνησης από αγροτικό σε αστικό περιβάλλον ή από μια καλά οργανωμένη, ομοιογενή κοινωνία σε άλλη αποδιοργανωμένη, ανομοιογενή κοινωνία. Οι συγκρούσεις αυτές, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν σε εγκληματική συμπεριφορά χρησιμοποιήθηκαν από διάφορες μελέτες, για να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα των μεταναστών (Th. Sellin 1938, 83). Για παράδειγμα, οι W. I. Thomas και F. Znaniecki διαπίστωσαν το 1927 ότι οι ανθρωποκτονίες Πολωνών χωρικών, μεταναστών στην Αμερική,

στρέφονταν κατά ξένων και όχι μελών της οικογένειάς τους, όπως συνήθως συνέβαινε στην Πολωνία. Το γεγονός αυτό απέδωσαν στην αλλαγή του τρόπου ζωής, από αγροτική σε αστική περιοχή.

Μια άλλη έρευνα το 1935 (E. D. Beynon, 755 επ.) αναφέρει ότι Ούγγροι μετανάστες στο Detroit οι οποίοι διαβίωνουν σε κλειστές ομοιογενείς κοινωνίες με τους συμπατριώτες τους παρουσιάζουν χαμηλότερο δείκτη εγκληματικότητας από εκείνους που διαβιώνουν μαζί με τους αυτόχθονες (A. Chaidou 1984, 56 επ.). Εξάλλου, η εθνική ενότητα και αλληλεγγύη στο γκέτο ρυθμίζουν από μόνες τους τις τυχόν παρεκκλίσεις συμπεριφορές των ατόμων, με άλλα λόγια πρόκειται για εσωτερική διευθέτηση των διαφορών συγκρούσεων (A. Pitseia 1986, 135).

Η διάπραξη ή όχι εγκλήματος σε περίπτωση σύγκρουσης κανόνων - αφ' ενός αυτών που περιέχονται σε κανόνες του ποινικού δικαίου και αφ' ετέρου εκείνων που υπαγορεύονται από κάποια επί μέρους ομάδα, στην οποία επίσης εντάσσεται το άτομο - εξαρτάται από το πώς νιώθει και πόσο υπολογίζει την αντίδραση της αντίστοιχης ομάδας. Σύμφωνα με τον Th. Sellin, είναι δυνατό να εμφανιστούν οι εξής δυνατότητες αντίδρασης:

α. Το άτομο δεν υπολογίζει την αντίδραση της ομάδας, στο βαθμό που ο κανόνας δεν αποτελεί στοιχείο της προσωπικότητάς του.

β. Η αντίδραση της ομάδας δεν λαμβάνεται υπόψη από το άτομο που παραβιάζει έναν κανόνα της τυχαία. Στις περιπτώσεις αυτές γνωρίζει τον κανόνα, αλλά η φύση της παράβασης εμποδίζει το να υπάρξει αποτελεσματικός έλεγχος στη συμπεριφορά του.

γ. Η αντίδραση της ομάδας γίνεται αισθητή σε μικρό βαθμό από το άτομο, εφόσον ο κανόνας αποτελεί μεν στοιχείο της προσωπικότητάς του, αλλά παράλληλα υπάρχει και άλλος αντίθετος κανόνας, τον οποίον έχει επίσης ενσωματώσει το άτομο και αξιώνει από αυτό διαφορετική συμπεριφορά. Το αν τελικά θα τηρηθεί ο ένας ή ο άλλος κανόνας,

θα εξαρτηθεί από το ποια ομάδα (στην οποία ανήκει αυτός ο υπαγορευόμενος κανόνας συμπεριφοράς) είχε τη σημαντικότερη επίδραση στη διαδικασία της ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου. Εδώ είναι η περίπτωση της μειωμένης αντίστασης, αντίδρασης της ομάδας (*reduced group resistance*), ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης κανόνων συμπεριφοράς, οι οποίοι αποτελούν πλέον στοιχεία της προσωπικότητας.

δ. Τέλος, η αντίδραση της ομάδας γίνεται έντονα αισθητή (*complete group resistance*) στο άτομο εκείνο που δεν έχει ενστερνιστεί παρά έναν και μόνο κανόνα συμπεριφοράς και συγκεκριμένα, αυτόν τον οποίο υπαγορεύει η εν λόγω ομάδα.

Ο Th. Sellin τονίζει ότι η ευαισθησία του ατόμου στην πίεση που ασκείται από τα μέλη της ομάδας εξαρτάται όχι μόνο από το αν κατέχει, αν «γνωρίζει» τον κανόνα, αλλά από το αν αυτός έχει κάποια συναισθηματική σημασία γι' αυτόν, αν δηλαδή τον «αισθάνεται» (Th. Sellin 1938, 44).

Εκτός από τη σύγκρουση που διαδραματίζεται μεταξύ κανόνων συμπεριφοράς (*conduct norms*), υπάρχει ανάλογα και η σύγκρουση (*culture conflict*) που γεννιέται από διαφορετικούς πολιτισμικούς κώδικες (*cultural codes*). Αυτή η πολιτισμική σύγκρουση μπορεί να μελετηθεί είτε ως προσωποποιημένη, διανοητική σύγκρουση (εσωτερική) είτε ως σύγκρουση πολιτισμικών κωδίκων, με απρόσωπο τρόπο (εξωτερική), ανάμεσα στις διάφορες ομάδες.

Ορισμένοι επιστήμονες ασχολούνται με τις επιπτώσεις που έχουν οι πολιτισμικές συγκρούσεις στη συμπεριφορά ορισμένων ατόμων, μια προσέγγιση που προτιμάται φυσικά από ψυχολόγους, ψυχιάτρους καθώς και από εκείνους τους κοινωνιολόγους που χρησιμοποιούν ως μέθοδο την ανάλυση του βιογραφικού. Αυτοί αντιλαμβάνονται τη σύγκρουση ως εσωτερική. Η πολιτισμική σύγκρουση είναι διανοητική, ο χαρακτήρας της όμως υπόκειται σε διαφορετικές ερμηνείες, ανάλογα με τη θεωρητική προσέγγιση που κάνει χρήση του όρου «σύγκρουση». Άλλη ερμηνεία δίνουν οι ψυχίατροι, επηρεασμένοι από τον S. Freud, και άλλοι οι κοινω-

νολόγοι. Η κοινωνιολογική προσέγγιση δεν μπορεί να βασίζεται μόνο σε μελέτη της προσωπικότητας, αλλά πρέπει μεθοδολογικά να μελετά περιπτώσεις ατόμων, στα οποία η σύγκρουση έχει ήδη εσωτερικευθεί και να τα συγκρίνει παράλληλα με παρόμοιες ομάδες ελέγχου. Στην περίπτωση που τα άτομα διαμορφώνουν τους κανόνες συμπεριφοράς τους από πολυάριθμες ομάδες με συγκρουόμενους κανόνες, μιλάμε για διανοητική ή εσωτερική πολιτισμική σύγκρουση. Στην περίπτωση όμως που τα άτομα κατέχουν κανόνες που προέρχονται από μια ομάδα της οποίας ο κώδικας συγκρούεται με τον κώδικα της ομάδας που κρίνει τη συμπεριφορά, η σύγκρουση είναι εξωτερική (Th. Sellin 1938, 69).

Η απουσία διανοητικής (εσωτερικής) σύγκρουσης, με την κοινωνιολογική έννοια, μπορεί να μελετηθεί στο πλαίσιο της πολιτισμικής σύγκρουσης. Το παράδειγμα που δίνει ο Th. Sellin είναι χαρακτηριστικό: Ο Σικελός πατέρας σκοτώνει στο New Jersey τον δεκαεξάχρονο διαφθορέα της κόρης του. Απορεί για τη σύλληψή του από τις αρχές αφού το μόνο που είχε κάνει ήταν να υπερασπισθεί την τιμή της οικογένειάς του με τον παραδοσιακό τρόπο. Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει διανοητική σύγκρουση από κοινωνιολογική άποψη. Η σύγκρουση είναι εξωτερική και διαδραματίζεται μεταξύ πολιτισμικών κωδίκων ή κανόνων (Th. Sellin 1938, 68). Χαρακτηριστικό παράδειγμα απουσίας εσωτερικής σύγκρουσης θα μπορούσε να είναι και αυτό που αναφέρει δεκαετίες αργότερα ο H. Becker στο βιβλίο του, σχετικά με τη σύγκρουση και την αντιπαράθεση των κανόνων των διαφόρων ομάδων μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει διαφωνία για το ποια είναι κατάλληλη συμπεριφορά στη συγκεκριμένη περίπτωση: Ιταλοί μετανάστες, οι οποίοι συνέχιζαν να παράγουν κρασί για τους εαυτούς τους και τους φίλους τους κατά τη διάρκεια της ποτοαπαγόρευσης στην Αμερική, έπρατταν σωστά σύμφωνα με τα ιταλικά μεταναστευτικά πρότυπα, παρέβαιναν όμως το νόμο της νέας τους πατρίδας (H. S. Becker 1973, 15).

Η υπόθεση λοιπόν βασιζέται στο ότι αυτές οι παραβιάσεις των κανόνων θα συμβαίνουν, στην περίπτωση που διαδραματίζονται τέτοιες συγκρούσεις, εφόσον τα άτομα, τα οποία έχουν αφομοιώσει τους κανόνες μιας πολιτισμικής ομάδας ή περιοχής, μεταναστεύουν σε μια άλλη και ότι αυτή η σύγκρουση θα συνεχίζεται, μέχρι να ολοκληρωθεί η διαδικασία εσωτερικεύσης των νέων πολιτισμικών στοιχείων (acculturation).

Συγκρούσεις ανάμεσα σε κανόνες διαφορετικών πολιτισμικών κωδικών μπορεί να προκύψουν, όταν οι κώδικες αυτοί συγκρούονται στα όρια γειτονικών πολιτισμικών περιοχών, όταν όμως και στους νομικούς κανόνες, ο νόμος μιας πολιτισμικής ομάδας εκτείνεται για να καλύψει την επικράτεια μιας άλλης ή όταν τα μέλη μιας πολιτισμικής ομάδας μεταναστεύουν σε μια άλλη (Th. Sellin 1938, 63). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των Ινδιάνων, οι οποίοι αναγκάστηκαν βίαια να προσαρμοστούν σε μια νέα «κουλούρα» καθώς και των μεταναστών, διαχρονικό φαινόμενο στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Αυτές οι περιπτώσεις εντάσσονται στις «πρωτογενείς πολιτισμικές συγκρούσεις» (primary cultural conflicts), επειδή συμβαίνουν ανάμεσα σε δύο διαφορετικές πολιτισμικές ομάδες. Όταν όμως έχουμε την ανάπτυξη μιας πολιτισμικής ομάδας ανάμεσα σε άλλες που διαφέρουν μεταξύ τους, και διακρίνονται, η κάθε μία από τους δικούς της κανόνες συμπεριφοράς, τότε παρατηρούνται «δευτερογενείς πολιτισμικές συγκρούσεις» (secondary cultural conflicts) (Th. Sellin 1938, 104 επ.).

Ο Th. Sellin αναφέρει ότι η σύγχρονη κοινωνία διαθέτει μεγάλο αριθμό κοινωνικών ομάδων με ανταγωνιστικά συμφέροντα, με άσχημα καθορισμένες διαπροσωπικές σχέσεις, με κοινωνική ανωνυμία, με σύγχυση κανόνων και τεράστια εξάρθρωση θέσεων ελέγχου, που πρέπει να χρησιμοποιούν στην επικράτηση των προδιαγραφών, που τους λείπει λιγότερο ή περισσότερο η ηθική δύναμη και που τάσσονται με τις προδιαγραφές τότε μόνον όταν αυτές ανακύπτουν από συναισθηματικά συλλογικές ανάγκες και υποστηρίζει ότι σε

μια σύγκρουση κανόνων που αντιφάσκουν, το άτομο αποφασίζει και επιλέγει τον κανόνα εκείνον που επιούρει την λιγότερο αυστηρή ποινική κύρωση.

Είναι βέβαια φυσικό επακόλουθο, η νομοθεσία (και ιδιαίτερα η ποινική) κάθε κοινωνίας, να αποτελεί το προϊόν διαφόρων συγκρουσιακών συμπεριφορών και να αντικατοπτρίζει τους κανόνες συμπεριφοράς της κυρίαρχης, κάθε φορά, πολιτισμικής ομάδας.

Η θεωρία του Th. Sellin μεταφέρθηκε στο μεταναστευτικό πρόβλημα, βασιζόμενη στο ότι οι μετανάστες φέρνουν στη χώρα υποδοχής και στον πολιτισμό της τις δικές τους πολιτισμικές θεωρήσεις και κανόνες, που δεν είναι απαραίτητο να συμφωνούν με τους κανόνες της χώρας υποδοχής. Ο μετανάστης βρίσκεται αντιμέτωπος με δύο πολιτισμούς, δύο συστήματα κανόνων και αξιών: αυτό της πατρίδας του και αυτό της φιλοξενούσας χώρας. Με ήδη διαμορφωμένη την προσωπικότητά του από την πατρίδα του, προσπαθεί να πλησιάσει τα πρότυπα (standards) και τους νόμους της χώρας υποδοχής, και αρχίζει να γίνεται ένας «marginal man», χαρακτηρίζεται, δηλαδή, ως περιθωριακή προσωπικότητα, μέσα σε ένα ξένο πολιτισμό με αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που διαφέρουν από εκείνα της χώρας του.

Η σύγκρουση εμφανίζεται διότι τα δύο συστήματα - της πατρίδας του και της φιλοξενούσας χώρας - αντιφάσκουν μεταξύ τους, οι δε κανόνες και τα πρότυπα αποκλείουν συχνά ο ένας τον άλλο. Αυτά τα διαφορετικά κανονιστικά συστήματα θέτουν αντιτιθέμενες αξιώσεις από τον καθένα. Όσο περισσότερο απέχουν τα συστήματα μεταξύ τους τόσο μεγαλύτερη είναι η πίεση που ασκείται στο άτομο, σε σχέση με τη συμπεριφορά που θα θεωρηθεί παρεκκλίνουσα. Το αποτέλεσμα, δηλαδή, της συμμόρφωσης του μετανάστη στους κανόνες διαγωγής τους οποίους έχει εσωτερικεύσει από την ομάδα του μπορεί να τον οδηγήσουν σε παρεκκλίνοσα, ακόμα και εγκληματική συμπεριφορά, αν ο ποινικός νόμος της χώρας «υποδοχής» εμπεριέχει αντίθετα πολιτισμικά πρότυπα. Η σύγκρουση των δύο διαφορετικών πολιτισμικών προτύπων επομένως γεννά το έγκλημα.

Για την επαλήθευση της θεωρίας του ο Th. Sellin επικατέστη τις έρευνες και τα στατιστικά στοιχεία για την εγκληματικότητα των μεταναστών, των ατόμων που ανήκαν σε φυλετικές, θρησκευτικές και άλλες μειονότητες.

Η θεωρία δεν μένει, βέβαια, χωρίς αντίλογο: Λόγω της ποσοστιαίας αύξησης της εγκληματικότητας στις Η.Π.Α. κατά τη δεκαετία του '30, η κρατούσα ιδεολογία χρησιμοποιήσε παρερμηνείες, προκαταλήψεις και άγνοιες για να ασκήσει μια άοο και αυστηρότερη (αντι)μεταναστευτική πολιτική. Όπως συχνά συμβαίνει, η εξουσία χρησιμοποιήσε το θεωρητικό σχήμα του Th. Sellin για να καταστήσει αποκλειστικά υπεύθυνους για το υψηλό ποσοστό εγκληματικότητας στις Η.Π.Α. τους μετανάστες. Εν τούτοις, έρευνες που είχαν ήδη γίνει τότε, όπως και άλλες που ακολουθήσαν, τόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όσο και αλλού, έδειξαν ότι, αντίθετα με την κρατούσα αντίληψη, το ποσοστό εγκληματικότητας των μεταναστών ήταν χαμηλότερο από εκείνο των αυτοχθόνων. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, ήδη το 1910 η Επιτροπή Μετανάστευσης (Immigration Commission) και το 1930 η Επιτροπή Wickersham, είχαν διαπιστώσει ότι η εγκληματικότητα των μεταναστών, και συγκεκριμένα της πρώτης γενιάς, ήταν χαμηλότερη από εκείνη των αυτοχθόνων. Αυτό επαληθεύτηκε και από τις αλληπαλλήλες δημοσιεύσεις στατιστικών στοιχείων από το Γραφείο Ερευνών του Υπουργείου Δικαιοσύνης (Bureau of Investigation of the Department of Justice) (A. Pitselia 1986, 117). Ο ίδιος ο Th. Sellin αναφέρει επίσης ότι ο δείκτης εγκληματικότητας των μεταναστών είναι χαμηλότερος από εκείνον των αυτοχθόνων (Th. Sellin 1938, 76 επ.).

Το 1962 ο Sh. Shoham επαληθεύει τη θεωρία του Th. Sellin στο Ισραήλ και καταλήγει στο ίδιο συμπέρασμα. Στον Καναδά ο F. X. Ribordy (1971), αναλύει την εγκληματικότητα των Ιταλών μεταναστών το 1967 στο Montreal, βασιζόμενος στο ίδιο θεωρητικό σχήμα και αποδεικνύει ότι οι αυτοχθόνες υπερεμφανίζονται στις στατιστικές. Μάλιστα επαληθεύει και τις υποθέσεις του E. Beynon (βλ. παραπάνω). Οι J.

Neumann (1963), H.-R. Emmenegger (1967) και F. M. Ferracuti (1968) καταλήγουν στα ίδια συμπεράσματα.

Εξάλλου, η θεωρία της πολιτισμικής σύγκρουσης αδυνατεί να εξηγήσει γιατί εγκλήματα που θεωρητικά διαπράττονται λόγω της σύγκρουσης κανόνων εμφανίζονται εξ ίσου και στις χώρες προέλευσης των μεταναστών. Αμφισβητείται, δηλαδή, το κατά πόσο μπορούν κάποια εγκλήματα να αποδοθούν αποκλειστικά και μόνο στη μεταναστευτική ιδιότητα. Το γεγονός, επίσης, ότι πολλά από τα εγκλήματα που διαπράττουν οι μετανάστες είναι *intra se*, στρέφονται, δηλαδή, κατά των ίδιων των συμπατριωτών τους, δημιουργεί ένα ακόμη αδύνατο σημείο στη θεωρία της πολιτισμικής σύγκρουσης ως εξηγηματικού σχήματος, διότι σε τέτοιες περιπτώσεις οι αξίες και τα πρότυπα είναι κοινά.

Αξίζει, πάντως, να σταθούμε στη θεωρία του Th. Sellin και να τονίσουμε ότι είναι ουσιαστικά ο πρώτος ο οποίος συνέδεσε την πολιτισμική πολυποικιλότητα των σύγχρονων κοινωνιών με τον ποινικό νόμο. Επισήμανε, δηλαδή, το γεγονός ότι τα άτομα υπακούουν σε κανόνες οι οποίοι είναι συνάρτηση της κοινωνικής ομάδας (πολιτισμικά καθορισμένοι) και όχι αποτέλεσμα ενός νομοθετημένου κανονιστικού συστήματος. Κατά συνέπεια, το έγκλημα, κατά τον Th. Sellin, δεν θα πρέπει να θεωρείται παθολογική εκδήλωση, αποτελεσμα ατομικών ή κοινωνικών παραγόντων, αλλά ως η υπακοή του ατόμου σε κανόνες διαφορετικούς από τους θεσμοθετημένους.

Όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Ηλίας Δασκαλάκης στην «Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης» (1985, 39 επ.): «Η θεωρία του Thorsten Sellin άνοιξε πλουσιότερες προοπτικές στη μέχρι τότε εγκληματολογική σκέψη που αν είχαν αξιοποιηθεί κατάλληλα σε όλες τους τις λογικές συνθέσεις η Εγκληματολογία θα είχε φθάσει πολλά χρόνια πριν στο σημείο που βρίσκεται σήμερα. ... Με τη συμβολή του ... άνοιξε διάπλατα το δρόμο για να φθάσει κανείς στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα δεν καθορίζεται από την ποιότητα της συμπεριφοράς αλλά από το χαρακτηρισμό που δίνουν στη συμπεριφορά αυτοί που έχουν τη σχετική εξου-

οία. Δεν έμενε παρά ένα βήμα για να φθάσει κανείς σε αυτό το συμπέρασμα. Κι αυτό το βήμα χρείαστηκαν σαράντα περίπου χρόνια για να γίνει.» (Προφανώς εννοεί τη θεωρία της αλληλεπίδρασης ή ετικέτας του Η. Becker, η οποία όμως διατυπώθηκε ήδη το 1963). Αναμφισβήτητα, η εισαγωγή της θεωρίας της σύγκρουσης στο χώρο της Εγκληματολογίας, και η όλη προβληματική του Th. Sellin, αποτελεί τον πρόδρομο της θεωρίας του Η. Becker, και γενικότερα της αποκαλούμενης Εγκληματολογίας της Κοινωνικής Αντίδρασης.

Επειδή η θεωρία του Th. Sellin χρησιμοποιήθηκε από την εξουσία για τη χάραξη μιας αντιμεταναστευτικής πολιτικής και επειδή κατά καιρούς παρουσιάζεται το φαινόμενο αυτό, να θεωρούνται δηλαδή οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί ως φορείς «κακών» που ενδημούν σε μια περιοχή (κυρίως φτώχεια, ανεργία, εγκληματικότητα), θα ήταν σκόπιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στο ζήτημα της αντιμετώπισης της εγκληματικότητας των μεταναστών, και ιδιαίτερα της δεύτερης (τότε) γενιάς, μέσα από την επιστημονική έρευνα στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και αλλού. Η διαδικασία που ακολουθείται σε όλες τις χώρες «υποδοχής» είναι η ίδια. Αρχικά οι αλλοδαποί καλούνται να αναλάβουν εργασίες, τις οποίες αδυνατούν ή δεν επιθυμούν να εκτελέσουν οι αυτόχθονες, στη συνέχεια φορτίζονται με διάφορα αρνητικά στοιχεία και στο τέλος αρχίζει η σχετική προπαγάνδα εναντίον τους. Αναφορικά με την εγκληματικότητα, στο βαθμό που δεν μπορεί να ελεγχθεί και να κατασταλεί με άλλους τρόπους, συνήθως αποδίδεται σε εκείνους, οι οποίοι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, στα εύκολα θύματα. Με τα σχετικά εγκληματολογικά θεωρητικά σχήματα και τις διάφορες κατασκευές επαληθεύονται οι αρχικές υποθέσεις και αποδεικνύεται περίτρανα η ορθότητα της στρατηγικής που ακολουθείται. Και κατόπιν αξιοποιείται για τη χάραξη και εφαρμογή μιας αντεγκληματικής - στην ουσία αντιμεταναστευτικής - πολιτικής.

Αφού οι ερμηνευτικές προσπάθειες της εγκληματικότητας των πρώτης γενιάς μεταναστών στις Ηνωμένες Πολι-

τείες της Αμερικής, αλλά και σε άλλες χώρες (βλ. παραπάνω), δεν κατόρθωσαν να αποδείξουν σε πειστικό βαθμό ότι για τους υψηλούς δείκτες εγκληματικότητας αποκλειστικά υπεύθυνοι ήταν οι πληθυσμοί αυτοί, το επιστημονικό ενδιαφέρον στράφηκε στη νέα γενιά των μεταναστών.

Ήδη το 1927 ο F. Thrasher είχε επισημάνει ότι οι νεαροί αλλοδαποί και ιδιαίτερα οι προερχόμενοι από εξάθλιωμένες περιοχές υπερεμφανίζονται, ως μέλη συμμοριών, στις εγκληματολογικές στατιστικές σε σύγκριση με τις συμμορίες των αυτοχθόνων ομηλικών (F. M. Thrasher 1963, 130 επ.). Ο D. Taft (1936) υποστηρίζει το ίδιο για τα παιδιά των μεταναστών από τη νότια και ανατολική Ευρώπη. Η E. Glueck το 1937 επαληθεύει τη θεωρία της «πολιτισμικής σύγκρουσης» για τα παιδιά των μεταναστών, οι δε A. Wood (1947) και S. Koenig (1961) υπογραμμίζουν την υψηλή εγκληματικότητα των μεταναστών της δεύτερης γενιάς από εκείνη των αυτοχθόνων. Στο Ισραήλ ο Sh. Eisenstadt (1951) υπογραμμίζει τα υψηλά ποσοστά εγκληματικότητας των παιδιών εκείνων, των οποίων οι γονείς αποστασιοποιούνται από το νέο πολιτισμικό περιβάλλον, στην Ελβετία ο M. Killias (1977) εξάγει την εγκληματικότητα των νεαρών αλλοδαπών ιδιαίτερα στην περιοχή της Ζυρίχης.

Το φαινόμενο επαναλήφθηκε αργότερα και στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τη δεκαετία του '60. Αρχικά κλήθηκαν άνθρωποι «μηχανές», οι οποίοι όμως μεταγενέστερα είτε έφεραν εκεί τις οικογένειές τους είτε δημιουργήσαν εκεί νέες, με αποτέλεσμα να εκλαμβάνονται ως δημογραφική απειλή για το γερμανικό πληθυσμό. Με την πάροδο των ετών άρχισαν οι μετανάστες να ευημερούν, αναζητώντας καλύτερες θέσεις εργασίας και κατοικίες, να «απειλούν» με τη δική τους «κουλτούρα» τους αυτόχθονες. Έπρεπε λοιπόν και εκεί να ασκηθεί μια πολιτική, η οποία να βάλει στο αδύνατο σημείο τους, να κινητοποιηθεί ο γερμανικός πληθυσμός εναντίον τους και να χαραχθεί, σε μια πρώτη φάση το 1973 μια αντιμεταναστευτική πολιτική. Και επειδή η προσπάθεια δεν επέτυχε επιστημονικά, διότι οι έρευνες απέδειξαν ότι οι μετανάστες, για διάφορους λόγους,

εγκληματούν λιγότερο, ή σε ίδιο βαθμό με τους αυτόχθονες Γερμανούς, αντικείμενο μελέτης έγιναν τα παιδιά τους, η «νέα γενιά» των μεταναστών, τα οποία ήσαν πιο ευάδωτα από τους γονείς.

Το 1966 ο S. Coenen δημοσιεύει αποτελέσματα της έρευνάς του για τα έτη 1959-1963 και διαπιστώνει ότι οι καταδίκες του γερμανικού πληθυσμού είναι συχνότερες από εκείνες των μεταναστών, και γενικά ο δείκτης εγκληματικότητας των μεταναστών είναι χαμηλότερος από εκείνον των αυτοχθόνων. Με τα αποτελέσματα αυτά συνηγορούν ο B. Wehner, ο H.-G. Zimmermann και ο R. Holle το 1966, ο G. Gröff και ο J. Schultz-Salkau το 1967, ο H.-B. Grüber και ο G. Kaiser το 1969. Και έρευνες, οι οποίες δημοσιεύτηκαν μεταγενέστερα (K. Bingemer, E. Meistermann-Seeger, E. Neubert 1970, G. Kaiser 1974, B. Villimow 1974, S. Hotamanidis 1974, G. Rodel 1976, A. Langenohl-Weyer, F. Tiedt, R. Wennkes 1976, G. Kiesebrink 1980), αλλά αναφέρονται κυρίως στη δεκαετία του '60 και στις αρχές της δεκαετίας του '70, καταλήγουν στη χαμηλή εγκληματικότητα της πρώτης γενιάς των μεταναστών (βλ. σχετικά A. Chaidou 1984, 42 επ.). Οι γονείς, για λόγους φοβίας, αποξένωσης από το περιβάλλον και ενδεχόμενης απέλωσης απέφυγαν τη διάπραξη εγκλημάτων. Οι νέοι όμως, οι οποίοι είτε γεννήθηκαν εκεί είτε ήρθαν σε πολύ νεαρή ηλικία, ήταν εύκολο να συγχρωτισθούν με τους Γερμανούς ομηλικούς και, με την πάροδο του χρόνου, να μην παρουσιάζουν διαφορές από αυτούς, εμφανείς τουλάχιστον, όσον αφορά τον τρόπο σκέψης, συμπεριφοράς και διαγωγής, ακόμα και παραβατικής. Ήταν επομένως αναπόφευκτο, οι δείκτες εγκληματικότητας να εμφανίζονται υψηλότεροι από εκείνους των γονιών τους και σε πολλές περιπτώσεις και από εκείνους των Γερμανών ομηλικών τους. Χαρακτηριστικές είναι οι έρευνες των P.-A. Albrecht, Ch. Pfeiffer το 1979, της Fachhochschule für Verwaltung und Rechtspflege in Berlin το 1980, των F. Hamburger, L. Seus, O. Wolter το 1981 (βλ. σχετικά A. Chaidou 1984, 69 επ.) και της A. Χαΐδου το 1984.

Φυσικά, σε περίπτωση διάπραξης εγκλήματος από νεαρό αλλοδαπό, είτε χωρίς τη συμμετοχή άλλων είτε με τη σύμπραξη Γερμανών ομηλικών του, αμέσως προβάλλεται η «εθνική» του ιδιαιτερότητα, και ας μη γνωρίζει τη γλώσσα των προγόνων του και ας μην επισκέπτεται τον τόπο καταγωγής του. Συχνά επίσης αγνοείται το γεγονός ότι η υπερμείωση των αλλοδαπών ανηλικών στις στατιστικές οφείλεται κυρίως στις διαδικασίες επίλογής από τα όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (H. Δασκαλάκης 1985, 82) και όχι στην καθαυτή συχνότερη διάπραξη εγκλημάτων.

Ένα ανάλογο, ίσως, φαινόμενο διαδραματίζεται στις μέρες μας στον ελληνικό χώρο, με την προβολή της εγκληματικότητας των μειονοτικών πληθυσμών, όπως Αλβανών και Λουιτών. Ενδεχομένως και εδώ τα συμπεράσματα είναι αυθαίρετα και σίγουρα θα πρέπει κατ' αρχήν να προηγηθεί μια επιστημονική έρευνα στη σωστή βάση, συγκρίνοντας ενδεχομένως τους δείκτες εγκληματικότητας των μειονοτήτων με εκείνους των κάτω από ανάλογες συνθήκες διαβιούντων Ελλήνων, ώστε να αποφευχθεί η αναβίωση ή η δημιουργία θεωρητικών σχημάτων που θα στρέφονται και πάλι κατά μεταναστευτικών πληθυσμών και θα συμβάλουν στην επανάληψη της ιστορίας.

Αντιπροσωπευτικά έργα

- Erdmann D. BEYNON, "Crime and Custom of the Hungarians of Detroit", *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, vol. 5, 1935 (755-774)
- Shmuel N. EISENSTADT, "Delinquent Group-Formation among Immigrant Youth", *British Journal of Delinquency* 1951 (34-45)
- Hans-R. EMMENEGGER, Erscheinungsformen der Kriminalität bei Schweizern und Ausländern, *Kriminalistik* 1967 (647-649)
- Franco M. FERRACUTI, "La criminalité chez les migrants européens". (Etudes relatives à la recherche criminologi-